

nieuwe uitgaven

Effect van verstoring door verkeer op dichtheid van broedvogels langs wegen

Over bovenstaand onderwerp is een onderzoek gepleegd dat is weergegeven in een Engelstalig proefschrift. Inzicht in de betekenis en omvang van dit effect is van groot belang bij het maken van wegenplannen en het beheer en de inrichting van wegen en wegbermen.

het onderzoek is uitgevoerd langs auto(snel)wegen met een verkeersintensiteit variërend van circa 5000 tot 60.000 motorvoertuigen per dag. Langs deze wegen blijkt een verlaagde dichtheid van broedvogels een algemeen verschijnsel te zijn. Bij 33 van de 45 onderzochte soorten in bos en bij zeven van de twaalf onderzochte soorten in open weidegebied is een effect vastgesteld. Vrijwel alle soortgroepen zijn hierbij vertegenwoordigd. Om verstoring te meten is de geluidsbelasting door verkeer als maat genomen. Er zijn duidelijke aanwijzingen dat het effect op de dichtheid vooral wordt veroorzaakt door verstoring. In bos is de geluidsbelasting waarschijnlijk de belangrijkste verstoringende factor. Door geluid kan de vocale communicatie tussen individuen een rol spelen. Gebieden die vlak langs een weg liggen, hebben duidelijk een sterk verlaagde kwaliteit. Het is te verwachten dat een verlaging van de kwaliteit van de broedgebieden langs de weg een negatief effect zal hebben op de omvang en de duurzaamheid van populaties. Wanneer een lokale populatie geheel binnen de verstoorte zone terecht komt, is de kans groot dat deze zal verdwijnen.

Het onderzoek laat zien dat het belangrijk is om aandacht te besteden aan de effecten van verstoring door verkeer op broedvogels. Hoewel deze thans alleen betrekking heeft op vogels van bossen en open weidegebieden, lijkt toepassing in andere biotopen mogelijk. In de studies is de kans groot dat de effecten aanzienlijk worden onderschat.

Biotopen langs drukke wegen fungeren voor bijvoorbeeld de Fitis en waarschijnlijk voor veel andere vogelsoorten als een 'ecologische val'. Ecologisch bermbeheer en natuurontwikkeling in de directe nabijheid van snelwegen moeten worden beschouwd als maatregelen die verloren gegane natuurwaarden slechts gedeeltelijk kunnen vervangen.

Omdat bij de verstoring van broedvogelpopulaties langs wegen de geluidsbelasting een belangrijke rol speelt, meent de auteur in een stelling dat langs vooral drukke spoorwegen ook een effect is te verwachten. Als stelling wordt verder onder meer naar voren gebracht dat de geringe kennis van het effect van verstoring door recreatie op de fauna en de beperkte middelen voor verder onderzoek niet in verhouding staan tot de huidige maatschappelijke drang om bos- en natuurgebieden geheel open te stellen voor recreatief medegebruik.

Ook stelling 11 'Monitoring van flora en fauna

door vrijwilligers is onmisbaar voor een verantwoord natuurbeleid en de coördinatie hiervan dient derhalve structureel te worden ondersteund door rijks- en provinciale overheden'.

Rien Reijnen: *Disturbance by Car Traffic as a threat to Breeding Birds in the Netherlands*. 140 bladzijden, 25 figuren, 39 tabellen (1995). Proefschrift. Gedrukt bij Optima Druk, Molenaarsgraaf. Met medewerking van C. ter Braak, J. Thissen, R. Foppen, H. Meeuwssen & G. Veenbaas.

Te bestellen door overmaking van f. 25,- (inclusief portokosten) op gironummer 1549 173 ten name van M.J.M.S. Reijnen, Buurmalsen, onder vermelding van 'proefschrift' en adres.

De Grote Bosatlas

Iedereen heeft in zijn schooltijd te maken gehad met de Bosatlas. Deze atlas is een begrip geworden voor elk gezin. Ofschoon de atlas is bestemd voor MAVO/HAVO/VWO kan het worden gesteld dat iedereen in een huisgezin er een dankbaar gebruik van maakt. Veelal worden ook de Nederlandstalige geografische namen die worden gebruikt, als officieel aangehouden. De spelling van sommige aardrijkskundige namen is echter discutabel. In deze nieuwe 51ste editie zijn revolutionaire veranderingen aangebracht. De politieke kaart veranderde ingrijpend en leidde tot oorlogen in gebieden, waarvan velen de naam tot voor kort nauwelijks of niet kenden.

Dit nieuwe wereldbeeld is integraal vastgelegd in meer dan 200 nieuwe kaarten en grafieken. Het is een onmiskenbaar tijdsdocument voor iedereen die is geïnteresseerd in de wereld waarin hij leeft. Ook bevat deze atlas intrigerende kaarten over etnische problemen in het voormalige Joegoslavië en de voormalige Sovjet-Unie.

Inmiddels is ook het onderwijs ingrijpend veranderd omdat de basisvorming is ingevoerd. De atlas is hieraan aangepast. In twee jaar tijd ontstonden alleen al in Europa niet minder dan 23 nieuwe staten. In de nieuwe druk zijn een twintigtal nieuwe of totaal vernieuwde thematische kaartbladzijden opgenomen over onder andere toerisme, verkeer, multiculturele samenleving, milieu, verstedelijking en ruimtelijke ordening. Verouderde en recent vervangen namen die niet meer op de kaart voorkomen, zijn nog wel in het register te vinden.

Wolters-Noordhoff: *De Grote Bosatlas*. 216 bladzijden, meer dan 700 kaarten (1995). 51ste druk, eerste oplage. Uitg. Wolters-Noordhoff Atlasproducties, postbus 58, 9700 MB Groningen, 050 - 226 300. Prijs f 92,50.

Natuur als Buur

'Natuur als Buur' is het produkt van studie en discussie tijdens de bijeenkomsten van de werkgroep 'Integrale stadsmilieuplannen en groenstructuur' van het Nederlands Platform voor Stedelijke Ecologie (NPSE).

Onderwerp van gesprek daarbij was hoe groenstructuurplannen zijn af te stemmen op het die-renleven.

Aan de totstandkoming van deze door Peter

Bergakker in Hengelo O. ontwikkelde werkwijze zijn praktijkvoorbeelden toegevoegd als idee voor natuurontwikkeling. Deze voorbeelden uit Alphen aan den Rijn, Haarlem en Hengelo onderbreken het verhaal om als intermezzo andere gemeenten op het spoor te zetten van het maken van plannen waarin meer ruimte wordt gelaten (of gemaakt) voor inheemse diersoorten. Daartoe wordt ten slotte een route van negen stappen naar het ontwikkelen van natuur uitgezet.

Deze publikatie over nieuwe mogelijkheden voor behoud en uitbreiding van het leefgebied van inheemse dieren in en rond steden bevat 44 bladzijden, kleuren-bijlage, vele zwartwitfoto's en tekeningen (1994). Schriftelijk te bestellen bij NPSE, per adres Harstenhoekweg 42, 5278 SL 's-Gravenhage, ter attentie van mevrouw ir. Jos Lampert. Prijs f 19,95. ISBN 90 5420 011 1.

Nieuwe Wildernis

Zojuist is het eerste nummer verschenen van Nieuwe Wildernis. Een tijdschrift dat vier maal per jaar zal verschijnen en is geboren uit een samenwerkingsverband van het tijdschrift 'Huid en Haar' van de Stichting ter Bevordering van de Zoogdierbescherming en Zoogdierstudie in de Benelux en het tijdschrift 'Molm' een uitgave van de Stichting Kritisch Bosbeheer en Kritisch Bosbeheer Vlaanderen. Nieuwe Wildernis wil in het centrum staan van nieuwe ecologische inzichten en berichten over de talrijke initiatieven op het gebied van natuurbeheer in binnen- en buitenland. Daarbij wil Nieuwe Wildernis nadrukkelijk aan personen en organisaties ruimte bieden om te publiceren. Alle medewerkers van bovengenoemde bladen hebben zich thans verenigd in deze nieuwe uitgave.

Losse nummers bedragen f 10,-. Abonnementen kosten f 35,- (bij vooruitbetaling) door storting op girorekening 3 896 353 te name van de Stichting Kritisch Bosbeheer, Dieren onder vermelding van 'nieuw abonnee'. Lezers van 'Huid en Haar' kunnen ter kennismaking tegen een gereduceerd tarief van f 25,- voor 1995 zich abonneren door storting van dit bedrag op girorekening 2 719 088 ten name van de Stichting Zoogdierbescherming en Zoogdierstudie in de Benelux, 6941 CK Didam. Voor Belgische lezers op rekeningnummer 000-1 427 331-73 ten name van mevrouw J.J.M. Ameling-Leemreijze, 6941 CK Didam (minimaal Bfr. 455).

Bestrijding van slakken zonder gif

Van het Duitstalige boekje 'Schneckenbekämpfung ohne Gift' is een nieuwe verbeterde uitgave verschenen. Natuurlijk is het nog beter de slakken in onze tuin hun gang te laten gaan en hun aangerichte schade voor lief te nemen ten behoeve de vogelsoorten en andere dieren die daarvan leven. Ook kan de aanwezigheid van veel huisjesslakken grote invloed hebben op de broedsels van allerlei vogels. Het proefschrift van Jaap Graveland informeert ons hierover uitgebreid.

Maar soms loopt het met de slakken de spuigaten uit en dan wil men toch iets doen. Gebruik dan in elk geval geen gif, want daarmee doodt u ook de dieren die van slakken leven en hiermee maakt men dus de schade van kwaad tot erger. Voor diegenen die met de overdaad aan slakken

dus het water tot aan de lippen is gekomen, lijkt ons het boekje over slakkenbestrijding zonder gif de aangewezen weg.

Claudia Graber & Henri Suter: Schneckenbekämpfung ohne Gift. 72 bladzijden, 16 kleurenfoto's, tabellen, grafieken, vele zwartwittekeningen (1995). Tweede verbeterde druk. Uitg. Franckh-Kosmos Verlags-GmbH & Co., Stuttgart. Prijs DM 12,80.

Grootschalige windenergie en vogels in Friesland

Spaans & Van den Bergh komen aan de hand van uitvoerig onderzoek en een rapport tot een aantal, vanuit het vogelbelang gezien, behaarswaardige conclusies. Uit vijf ontwikkelde alternatieve lokaties met vijfhonderd kilowatt windturbines werden het Afsluitdijk-, Waddenkust- en het Projectnota-alternatief als het minst gunstige beoordeeld. Het minst slechte is het verspreidingsmodel. De auteurs menen dat de uit vijf alternatieve mogelijkheden onderzochte drie minder slechte keuzen, nog altijd aanzienlijker slechter zijn dan een selectie van meest vogelvriendelijke lokaties voor windturbines uit alle deellocaties te zamen.

Zij pleiten ook voor het terugbrengen van de hinder voor vogels door in plaats van drie rotorbladen te kiezen voor turbines met twee bladen. Het aantal aanvaringssslachtoffers zou dan sterk verminderen. Verder zou iets dienen te worden ondernomen aan de lokaties van de windturbineopstelling.

Het is te verwachten dat dit rapport een rol gaat spelen in de discussies en de besluitvorming rond de wenselijkheid van het gebruik van windenergie. Vogelwerkgroepen en natuur- en landschapsbeschermers doen er goed aan gebruik te maken van deze gebundelde onderzoeksgegevens.

P.M.

A.L. Spaans & L.M.J. van den Bergh, MER Windstreek: Basisrapport A-Grootschalige windenergie en vogels in Friesland: een onderzoek naar de mogelijke hinder voor vogels van het project Windstreek. IBN-rapport 112, 168 bladzijden, geïllustreerd met kaarten, voorzien van een literatuurroepgave, tabellen en bijlagen.

Bestelbaar bij het Instituut voor Bos- en Natuuronderzoek (IBN-DLO) te Wageningen. Door overmaking van f 60,- op gironummer 948 540 of op banknummer 53.91.05.988 onder vermelding van het rapportnummer en vermeld het afleveradres indien dit afwijkt van het besteladres.

Dierlijk leven in en rond de tuin

Bij de Stichting Mondiaal Alternatief zijn de belevenissen van Bernard Schöffner in en rond zijn tuin in de vorm van een ecoscript gepubliceerd. De voormalige medewerker van het Rijksinstituut voor Natuurbeheer (tegenwoordig IBN-DLO) vertelt op zijn eigen boeiende en humorieuze wijze over tal van onderwerpen. Bij menig vogelaar staat Schöffner bekend als auteur van het boek 'Spreeuwensafari' (1975).

Veel vogels die in tuinen zijn te zien, komen ruim aan bod, maar ook padden, bijen, schuimbeestjes, gallen, duizendpoten, regenwormen, vlin-ders, Egels, vlieermuizen en nog veel meer. Eigenlijk is het een bundel van zelfstandige verhalen die niet alleen leuk is om te lezen, want je

kunt ook zelf op ontdekking gaan en menig IVN-er kan er zijn voordeel mee doen bij de basiseducatie. De tekeningen zijn van Petra Cappers en Maarten Smit.

Bernard Schäffner, Dierlijk leven in en rond de tuin. 66 bladzijden, geïllustreerd met pentekeningen van Petra Cappers en Maarten Smit (1994). Uitgave Stichting Mondiaal Alternatief, postbus 36010, 1020 MA Amsterdam, Ecoscript 52. ISBN 90-71111-70-9. Prijs f 15,- exclusief verzendkosten.

Nieuw Verkade-album van Jac. P. Thijssse

Op 7 september 1995 wordt op het kantoor van de Verkade Fabrieken te Zaandam een nieuw album gepresenteerd, 'Eik en Beuk'. Thijssse schreef dit manuscript, dat nooit is gepubliceerd, in 1934. Al enige jaren geleden was in de archieven van de Koninklijke Verkade in Zaandam een oorspronkelijk manuscript van de hand van Thijssse gevonden. Het had er alle schijn van dat het de tekst was voor een nieuw Verkade-album.

De tekst, zestig jaar geleden geschreven, bleek nog wonderlijk actueel. Het boek zal worden geïllustreerd met een groot aantal oorspronkelijk voor 'Eik en Beuk' gemaakte, nog nimmer gepubliceerde aquarellen van J. Voerman jr., C. Rol en H. Rol. Bovendien zal het nieuwe prachtige tekeningen van eike- en beuketakken en -bladeren bevatten van Annie Meussen.

De Heimans en Thijssse Stichting is zeer verheugd 'Eik en Beuk' als een postume hommage aan Jac. P. Thijssse in dit Thijsssejaar te kunnen uitgeven, samen met de uitgeverij Terra en met financiële steun van de Koninklijke Verkade.

TE WEINIG HUISJESSLAKKEN VOOR EIEREN ZANGVOGELS IN VERZUURDE BOSSEN

Zonder kalkrijk avondmaal mislukt ei van Koolmees

Een koolmeesvrouwje dat aan de leg is, moet aan het eind van een lange dag nog op zoek naar stukjes kalk. Vindt zij niets, dan mislukt de volgende ochtend haar ei. Twee flinke slakkehuizen zijn voldoende voor een nest met negen stevige eitjes. Toch produceert in bossen op arme zandgronden 30-40% van de Koolmezen geen behoorlijk legsel. Voornaamste oorzaak is de sterke achteruitgang van huisjesslakken door de bodemverzuuring in deze gebieden. De kennis die de bioloog ir. J. Graveland aandraagt over het eieren leggen van Koolmezen, geldt ook voor een groot aantal andere vogelsoorten. Graveland promoveerde 21 april 1995 aan de Rijksuniversiteit Groningen op zijn onderzoek dat hij uitvoerde bij het Nederlands Instituut voor Oecologisch Onderzoek te Heteren.

Een mislukt ei van een Koolmees is dof en poreus en de steenrode pigmentvlekken zijn uitgezakt naar de bolle kant. De eischalen bevatten 30% minder calcium dan normaal en door uitdroging en breuk komen negen van de tien eieren niet uit. Steeds meer Koolmezen, maar ook andere zangvogels, produceren in bossen op arme gronden dergelijke eieren, laten hun legfels

in de steek of leggen helemaal niet meer. Verklaaringen voor wel of geen broedsucces heeft men altijd gezocht in de beschikbaarheid van voldoende eiwit- en energierijk voedsel. Nooit heeft men er bij stilgestaan hoe een klein vogeltje kans ziet in korte tijd meer kalk bij elkaar te sprokkelen dan er in zijn hele skelet zit. Graveland berekende dat in het normale dieet van insecten en zaden van een koolmeesvrouwje lang niet genoeg calcium zit voor haar eieren. Speurend in maaginhoud en nestmateriaal vond hij de ware kalkbron: slakkehuizen. Twee flinke slakkehuizen blijken voldoende voor negen stevige koolmeeseieren. De stukjes slakkehuis worden vaak opgepikt bij zanglijstersmidses, waar Zanglijsters slakkehuizen kapotslaan teneinde de bewoners op te eten. En waar de natuur in gebreke blijft, brengt de mens soms uitkomst. Koolmezen met een nest in de buurt van picknickplaatsen, redden zich met kippe-eischalen, en ook schelpepadon en grit uit kippenrennen blijken goede alternatieven. Waar Graveland in ongunstige gebieden de vogels bijvoerde met stukjes slakkehuis en grit, produceerden de vrouwtjes twee maal zoveel jongen als zonder bijvoering. Het meeste veldonderzoek deed Graveland in De Buunderkamp bij Arnhem. Dit is een bos op arme zandgrond waar 40% van de vrouwtjes eieren met slechte schalen produceren. Ook Pimpelmees, Zwarte Mees en Boomklever deden dat; maar de Bonte Vliegenvanger niet. Dit raadsel was opgelost toen duidelijk werd dat Bonte Vliegenvangers nogal houden van pissebedden en miljoenpoten. Deze verre verwanten van de kreeft hebben een kalkrijk pantser waardoor zij honderd maal zoveel calcium bevatten als andere geleedpotigen in het bos.

Vogelvrouwtjes hebben voor hun voortplanting vijf keer zoveel kalk nodig als reptielen of zoogdieren. Ze hebben dan ook speciaal botweefsel, de 'medullary bone', waaruit tijdelijk opgeslagen kalk weer snel kan worden vrijgemaakt. Graveland ontdekte echter dat verreweg de meeste kalk voor de eischaal direct uit de darminhoud van de vrouwtjes komt. Omdat een ei 's ochtends wordt gelegd en 's nachts de eischaal wordt aangemaakt, moet dus vooral het avondmaal kalkrijk zijn. Wanneer een leggend vrouwtje tegen de avond geen stukjes kalk kan vinden, is de kans groot dat haar ei de volgende ochtend mislukt. Deze gebondenheid aan het tijdstip van de kalkconsumptie maakt de vogels in ongunstige gebieden extra kwetsbaar.

Het onderzoek van Graveland legde de relatie tussen 'zure regen' en de slechte eischalkkwaliteit van een groot aantal vogels bloot. Vooral op arme zandgrond raakt door de zure neerslag uit de lucht de bodem verzuurd en spoelt de calcium uit. Door het calciumtekort in de bodem vinden ook huisjesslakken niet genoeg kalk voor hun eieren noch voor de bouw van hun huis. In de bossen op arme zandgronden waar veel slechte eieren werden gelegd, bleken inderdaad duidelijk minder huisjesslakken voor te komen, terwijl dit - blijkens tellingen in de jaren zeventig - vroeger niet zo was. Met het oog op het zure regenbeleid van de overheid verwacht Grave-

land dat de calciumproblematiek ten minste de komende twintig jaar niet zal verminderen en waarschijnlijk nog zal verhevigen. Door een combinatie van arme, 'slecht gebufferde' grond en veel zure neerslag hoort Nederland weliswaar tot de sterkst getroffen landen, maar ook elders in Europa zijn op arme gronden vergelijkbare verschijnselen bij vogeleieren geconstateerd.

Jaap Graveland (Sassenheim, 1960) studeerde biologie aan de Landbouww Universiteit Wageningen. Hij verrichtte zijn promotie-onderzoek bij de afdeling Populatiebiologie van vogels van het Nederlands Instituut voor Oecologisch Onderzoek, Centrum voor Terrestrische Oecologie (NIOO-CTO) in Heteren. Sinds 1993 is hij werkzaam bij het Instituut voor Bos- en Natuuronderzoek (IBN-DLO), afdeling Dieroecologie in Arnhem, waar hij onderzoek doet naar de achteruitgang van de Grote Karekiet.

Jaap Graveland promoveerde tot doctor in de wiskunde en natuurwetenschappen.

Jaap Graveland: The Quest for Calcium. Calcium limitation in the reproduction of forest passerines in relation to snail abundance and soil acidification. Met medewerking van A. Berendse, R.H. Drent, T. van Gijzen, H. Sandee en R. van der Wal. 171 bladzijden, 43 figuren, 8 zwartwitfoto's, 36 tabellen, 4 appendixes (1995). ISBN 90-9008-131-3. Proefschrift. Ponsen & Looyen B.V., Wageningen.

Prijs f 20,-. Het proefschrift is te bestellen door overmaking van f 25,- (inclusief portokosten) op postgiro 4 314 424 ten name van J. Graveland-van der Laken, Woerden, onder vermelding van 'proefschrift' en naam en adres.

Lijst van Nederlandse vogels

In maart 1995 is de derde editie van de Lijst van Nederlandse vogels verschenen. Deze avifaunistische lijst is bijgewerkt tot 29 maart 1995, waarin alle 437 vogelsoorten en hun ondersoorten staan vermeld die sinds het jaar 1800 in Nederland zijn vastgesteld, uitgezonderd één soort waarvan geen datum tot op de maand nauwkeurig en plaats van provincie nauwkeurig bekend is. De lijst komt overeen met en loopt vooruit op de beslissingen van de Commissie Dwaalgasten Nederlandse Avifauna (CDNA) en is een voortzetting van de Lijst van Nederlandse vogelsoorten waarvan gedurende 1988-1994 jaarlijks twee of meer herziene edities zijn verschenen.

Appendix 4 gaat nader in op de veranderde Nederlandse soortnamen en vergelijkt die met de namen zoals die worden gebruikt door Roselaar (1991), Van Duuren et al (1988) en Becuwe & Oreel (1981). Ondersoortnamen worden vergeleken met Van Duuren et al (1988).

De lijst die in 1994 uitgegeven is door het Centraal Bureau voor de Statistiek (zie Het Vogeljaar 43 (1): 36-37) en is bedoeld als een nieuwe standaard voor de Nederlandse namen van vogelsoorten, wordt nog niet in deze herziene editie betrokken. Het is zaak dat wij in ons land zo spoedig mogelijk uit de impasse komen dat voor verscheidene vogelsoorten verschillende namen worden gebruikt.

In de lijst vindt elke vogelliefhebber interessante informatie van zijn gading.

A.B. van den Berg & C.A.W. Bosman: Lijst van Neder-

landse vogels. 75 bladzijden, derde editie, 26 bijlagen, bladwijzer (1995). Uitg. Arnold B. van den Berg & Cecilia A.W. Bosman, Duinlustparkweg 98, 2082 EG Santpoort-Zuid. Prijs f 25,- (exclusief verzendkosten), postgironummer 3 682 043 ten name van A.B. van den Berg, Santpoort-Zuid, onder vermelding van 'Lijst van Nederlandse vogels 3de editie, 1995'.

Veranderingen in ondergroei van Nederlandse dennenbos

Er is veel geschreven over de invloed van verzuring en vermisting op de Nederlandse bossen. In dit rapport brengen de auteurs verslag uit van hun onderzoek in dennenbossen over de periode 1985-1993. Volgens hen vindt er momenteel in deze bossen een natuurlijke verjonging plaats. Er is een toename van stikstof in de bodem en andere oorzaken hiervoor dan luchtverontreiniging of natuurlijke successie zijn niet uit te sluiten. Naar hun inzicht ligt bodemverzuring op grond van de indicatiewaarde van planten niet voor de hand.

H.F. van Dobben, M.J.M.R. Vocks, E. Jansen & G.M. Dirkse: Veranderingen in de ondergroei van het Nederlandse dennenbos over de periode 1985-1993. (1994). 37 bladzijden, geïllustreerd met figuren en tabellen, voorzien van een ruime literatuuroppgave. Bestelbaar bij het Instituut voor Bos- en Natuuronderzoek (IBL-DLO), Wageningen. Onder vermelding van rapportnummer 085 en door overmaking van f 20,- op gironummer 948 540 of banknummer 53.91.05.988. Vermeld afleveradres indien dat niet hetzelfde is als het besteladres.

Grauwe Klauwier in Zuid-Afrika

Het Zwitserse tijdschrift *Ornis* heeft een drietal artikelen gepubliceerd die bijzonder de moeite waard zijn om er kennis van de nemen: 'Lebensraum Savanne' Heft 6/91, 'Stammgast in der Savanne' Heft 5/93 en 'Wie Würger Konflikte vermeiden' 3/94.

Deze drie artikelen met veel afbeeldingen in kleur zijn gebundeld te bestellen bij de Schweizerische Vogelwarte, CH-6204 Sempach, Zwitserland. Onder vermelding van 'Separatdruck' (meldt de bovenstaande titels). Kosten S.Fr. 3,- exclusief verzendkosten.

Pierre Maréchal.

Handboek bestrijdingsmiddelen - gebruik & milieu-effecten

Hoewel sinds kort openbaar, is informatie over gedrag en risico's van bestrijdingsmiddelen slechts voor specialisten toegankelijk. Op initiatief van het ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer (VROM) werd in 1991 door de Faculteit Biologie van de Vrije Universiteit een begin gemaakt met het populariseren van deze gegevens.

In het thans verschenen handboek worden het gebruik en de effecten van alle, ruim 250 in Nederland toegelaten bestrijdingsmiddelen systematisch beschreven. De chemische stoffen zijn ingedeeld naar toepassingsgebied in de landbouw en op alfabetische volgorde gerangschikt. Van elke stof wordt onder andere een samenvatting, de risico's voor het milieu (gevolgen voor organismen zoals vogels, vissen, insecten, kreeftachtigen, algen, wormen), de persistentie, toxiciteit en omzettingen gegeven. Dit handboek is voor iedereen die met bestrijdingsmidde-

len te maken heeft of te maken krijgt. De informatie in het handboek is ontdaan van ingewikkelde technische en wetenschappelijke termen. Het beschrijft de milieुरisico's, werkingsduur, giftigheid en afbreekbaarheid.

De Nederlandse regelgeving voor het toelaten van bestrijdingsmiddelen is voor Europese begrippen streng. Toch zijn de toegelaten middelen nog niet allemaal veilig voor mens en milieu. Bestrijdingsmiddelen worden ver van de akkers gevonden, in landbouwprodukten, lucht en water. Door het gebruik van bestrijdingsmiddelen komen veel vlindersoorten alleen nog voor waar geen agrarische activiteiten plaatsvinden. Ook planten vogels zich slechter voort door sommige insectenbestrijders. Bovendien sterven incidenteel vissen en watervlooiën. Uit onderzoek van het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM) bleek eerder dat ruim veertig procent van de middelen niet voldoet aan drie drempelvoorwaarden van milieu-eigenschappen van gewasbeschermingsmiddelen: giftigheid voor waterorganismen, uitspoeling naar grondwater en afbreekbaarheid in de bodem. Verder onderzoek bleek nodig. Dank zij het handboek kan een betere afweging worden gemaakt bij het gebruik van bestrijdingsmiddelen.

J.P. van Rijn, N.M. van Straalen & J. Willems: Handboek Bestrijdingsmiddelen - gebruik & milieu-effecten. 669 bladzijden (1995). Uitg. Vrije Universiteit Uitgeverij, De Boelelaan 1105, 1081 HV Amsterdam, 020 - 6 444 355. Prijs f 99,50. ISBN 90 5383 177 0.

Video 'Natuurlijk Texel'

'Een wandeling op Texel behoort tot een van de mooiste dingen die men op de wereld kan doen'. Tot die conclusie kwam Jac. P. Thijssse al bijna een halve eeuw geleden. Zijn citaten vormen de leidraad van een videoband die in het kader van het Thijsssejaar op Texel is uitgebracht.

Hoewel Thijssse er maar tweeënehalf jaar verbleef, is hij van grote invloed geweest op het eiland. In 1995 herdenkt Texel dat het een halve eeuw geleden is dat de populaire schoolmeester overleed. Diverse instellingen organiseren activiteiten met het doel de waardering van de natuur op Texel een impuls te geven. De Texelse VVV heeft in dit kader samen met Videolux Productions en Toon Fey (schrijver/fotograaf van onder andere het boek 'In de voetsporen van Jac. P. Thijssse') de film 'Natuurlijk Texel' uitgebracht. De citaten van Thijssse, gesproken door Philip Bloemendaal die met zijn stemgeluid het verleden als het ware terughaalt, leiden telkens een nieuw onderdeel van de eilandnatuur in. In zwartwit zien wij een tot leven gebrachte Thijssse. Tijdens de actuele kleurenbeelden hierna, met stem van Meta de Vries, wordt bekeken in hoeverre de historische woorden van Thijssse nu nog gelden.

Onze lezers kunnen de videoband 'Natuurlijk Texel' bestellen door een volledig ingevulde eurocheque/giro-betaalkaart met het bedrag van f 39,95 voor de video én f 7,50 voor port/handlingkosten in te vullen (de port/handlingkosten per extra video bedraagt f 5,-) óf door overmaking van het bedrag op girorekening 15 145 ten name van Stichting VVV Texel Promotie, postbus 3, 1790 AA Den Burg, Texel, 02220 - 14 741.

Loopkevers in drie stadsparken van Deventer

Door middel van bodemvallen zijn tussen 21 april en 10 mei 1990 in drie stadsparken van Deventer loopkevers gevangen. In totaal werden achteventig soorten loopkevers gevangen. Hier van zijn een negental zeldzaam of als soort in het voorkomen bedreigd. Eén van de grootste bedreigingen voor het voortbestaan is volgens de auteur isolatie van de parken. Wederom een pleidooi voor vervlechting van ecologische eenheden ook binnen verstedelijkt gebied. De 'stadsnatuur' kan zich steeds meer verheugen in de aandacht bij natuurvrienden. Gegevens zijn hard nodig om de besluitvormers te beïnvloeden.* Onderhavig rapport is een waardevolle bijdrage voor het op tal van plekken tekortschieten-de informatiebestand.

R. Ketelaar: Loopkevers (*Coleoptera: Carabidae*) in drie stadsparken van Deventer. (1994). iBN-rapport, 099, 57 bladzijden en bijlagen, geïllustreerd met foto's, tekeningen, kaarten, tabellen en grafieken. Bestelbaar door overschrijving van f 40,- op gironummer 948 540 of banknummer 53.91.05.988 van het instituut voor Bos- en Natuuronderzoek (iBN-DLO) te Wageningen. Onder vermelding van het rapportnummer en het afleveringsadres als dit niet overeenstemt met het adres van de besteller.

*Zie voor vogels in stedelijk gebied onder andere Het Vogeljaar 39 (6): 241-250 en 42 (6): 241-248.

Sterns van Europa en Noord-Amerika

Wij kondigden Dutching Birding Vogelgids 3 reeds eerder aan (Het Vogeljaar 42 (4): 187). Tegenwoordig zijn een groot aantal gespecialiseerde gidsen beschikbaar gekomen die vaak de soorten van een bepaalde groep vogels over een heel groot gebied behandelen. Helaas wordt het een té zware last om al deze gidsen op reis mee te nemen en zelfs in een auto zou men zo langzamerhand moeten gaan beschikken over een boekenkast vol boeken. Toch is deze gids met de sterns van Europa en Noord-Amerika een goede hulp om juveniele, onvolwassen en winterkleden goed te leren onderscheiden. Bovendien wordt diep ingegaan op de rui-, soort- en ondersoortproblematiek. Ook het geluid en de geografische variatie komen aan bod. Van elke soort is een verspreidingskaart opgenomen met een korte aanduiding over het voorkomen in Nederland. Elke soortbeschrijving wordt afgesloten met biometrische gegevens. Speciaal voor deze gids zijn 41 kleurplaten getekend door de jeugdige Zweedse vogelillustrator Hans Larsson. Jammer dat bij een aantal platen de achtergrond wit is gehouden waardoor de meestal witgekleurde sterns zich niet mooi aftekenen. Een lichtblauwe achtergrond zou wellicht de afbeeldingen beter hebben doen uitkomen.

Klaus Malling Olsen & Hans Larsson: Sterns van Europa en Noord-Amerika. 207 bladzijden, 41 kleurplaten, 208 kleurenfoto's (1994). Uitg. Ger Meesters Boekproducties Uitgeverij, Vrijheidsweg 86, 2033 CE Haarlem, 023 - 336 044. Prijs f 49,90. Voor abonnees van Het Vogeljaar f 42,50 over te maken op postgiro 2 989 470 ten name van Ger Meesters Boekproducties Uitgeverij, 2033 CE Haarlem, onder vermelding 'Sterns', vogelgids 3'.